

XABOLA

d'origen indo-americà. □ 1.ª doc.: Lab. (és erroni *xebi AlcM*).

Xabit, V. *xebit Xabiu*, V. *xibiu Xaboc* (calçat), V. *sabata*; 'eixam petit com una ambosta' (*AlcM*, Guílleries) deu estar per *eixamoc, -*mot*, de *EIXAM*, si bé contaminat per la *b* de *AMBOSTA* i *BEGOT*.

XABOLA, 'barraqueta de soldat', del basc *txabola* 'cabana' (per conducte del cast.); en basc és molt incert que sigui aborigen (potser en definitiva romànic), però en tot cas antic i ampleament arrelat en basc, veg. **CHABOLA**, *DCEC/DECH*. A la penetració en català conduí la guerra del 1936-39. Bells versos del nostre alt poeta, i cívic i valent soldat Agustí Bartra, amants de poesia capvespral i estre humaníssim: «jagut dins la *xabola*, escoltant la corneta, / sentia baixar l'arca de ferro de la nit / ---», *El carro de l'elegia*, 1950, de *L'Evangeli del Vent*, p. 100; *Xabola*, en obra del mateix Bartra (Mèxic 1943), cf. la crítica de Josep Carner en *Prosa d'Exili* (1985), 185-188; i la cita que hem donat a *PARRAC* del passatge on l'usà el mateix Carner. A introduir el mot hi ajudà l'explotació dels boscos: «*çabòla* forestal» entre Petrer i la vall de Catí (1963).

XABRAC, del fr. *chabraque*, i aquest del turc, per conducte de l'al. *schabracke* [1669, Kluge]. □ 1.ª doc.: Lab. 1840.

Xabró, bal., 'espècie de biga', V. *CABIRÓ* II, 369b, n. 2, manllevat del fr. *chevron*; *xebró AlcM*, *xabró*, *Misc. Fabra* 172; *BDLC* IX, 345; *xabró* men. «le bois qu'on emploie pour le toit d'une maison», FebrCard.; Spitzer, *LexikK*, 151; es degué usar a Val. en una forma *chavrons*, que Sanelo (f^o92ter, v^o) recull sota la grafia *jaurons* en les Trobes de JFebrer (S. XVII), § 269, traduint-lo «cabrias»; però aquí es deu tractar de la figura heràldica (*chevron* fr., *xebró DFa*) del mateix origen.

Xabuirar, *xabuiro*, V. *EIXABUIRAR*, *BENAURAT* i (infra) *xambuïro Xac* (onomatopeia), V. *xec*; ocell, mutilació de *BITXAC Xaca*, V. *xacra*

XACAL, del fr. *chacal*, i aquest del turc *çakâl*, que per la seva banda prové del persa *şagâl*. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

«Llavors, de sang vestida, Resfa, la pobra mare, / al peu d'aquelles forques, els seus fillets empara, / --- / i si les bèsties vénen al baf de la carn morta, / fugen les aus salvatges, reculen els *xacals*, / davant els ulls de Resfa, oberts com a fanals», Alcover (*Po. Biblics*, *Resfa*, v. 64). «El Líban era en el tombant de l'any, / que del *xacal* s'acosta a l'home el plany, / i els núvols s'agarbonen al cel, i el vent somica / ---», Carner, *Nabí* (O. C., p. 31). El nom català antic havia estat *adip*.

Xacalènia, V. *xecalènia (XECALINA)*, *XERA Xacalina*, V. *xecalina Xacamallà*, V. *anca* i *cama Xà*

cara, V. *xàquera Xacaranda*, V. *xicranda Xaclota*, V. *xacota*

XACÓ, de l'hong. *csákó* (pron. *çákō*) 'capell militar de la cavalleria lleugera', per conducte del fr. *schako*.

Xacolata, V. *xocolata Xacolori* (Maldà), joc de paraules entre *jaculatòria* i *xocolata*

XACOLÍ, del basc *txakolin* 'mena de vi fluix' (*CHACOLÍN*, *DCEC/DECH*).

Xacona, V. *xacota Xacós*, V. *xacra*

XACOTA, igual que el cast. **CHACOTA** (*DCEC/DECH*), 'gatzara amb rialles i gresca', i port. *chacota* id. i abans 'cantada choral pagesívola', i el cast. *chacota* 'dansa amb castanyoles', prové de l'onomatopeia *TXAC!*, imitativa del so de les castanyoles, esquem etc., i del soroll de riellades convulsives; en català el mot no està arrelat més que a les Illes, i és probable que allà sigui d'origen castellà però potser no sense combinació amb un corrent insular propi.

AlcM el cita d'alguna ed. tardana d'OPou (no en la bona i princeps), i de dos docs. d'arxiu d'Igualada, inèdits de 1586 i 1764; prenem tot això a benefici d'inventari. Lab. porta *xacota* amb remissió a *escot* i *xacotar* «pagar la part que toca a cada hu del gasto fet en companyia, en menjades de campanya», cosa no confirmada en altres diccs. del Princ. (manca en Belv., *DTol.*, Lacav., *DFa.*, *DOrt.*, *DFgra.*, *CRos* etc.), i jo tampoc ho he sentit en cat. or., ni a Bna. (si no és a tall de mot cast.). El que consta bé és l'ús a les Illes: «*xacota* mall., gatzara, broma». Però més que enlloc, a les Pitiüses: a Eivissa, l'usa diverses vegades Joan Castelló amb el sentit de 'burla, broma' en les *Rondalles Eivissenques* «sempre en tenia una de pensada per fer sa *xacota* damunt es més pintat», p. 62; però també hi designa festes, tant allà com a Formentera: «se improvisan las *xacotes* (fiestas con canto y baile) en cualquier lugar de la isla» (JnCastelló, *Formentera*); i així mateix a Eivissa: «d'un bocinet lluny ja va veure que, per davant sa porta i davall es porxet, hi havia molta de gent. —Això és que hi deu haver alguna *xacota* grossa! --- així sí que en farem de *VEGA!*», JnCastelló, *Rond. Eiv.*, 79.

Hi ha a Mall. una altra forma *xicota*, variant fonètica que no necessita explicació i que usa *AMAlcover* en les *Rond. Mall.* (I, 157); i també *fer xicota* en un sentit com 'fer bona acollida (a algú)' *BDLC* XII, 249. Especialment en forma diminutiva: *xicotina* 'carícia', *BDLC* VI, 175; VII, 223, i ja ho recull el *DAG*. «*xicotina*: carfícia, moixonina», com a propi de Manacor. En efecte, ja se'n serví més d'un cop l'il·lustre narrador manacorí en la seva obra primerenca: «Camina, caminarràs per deserts y --- comellars, y enfilant-se per penyals y cucuyes, arriba a n'el cel; troba ubert, s'en hi entra es més descansat del món, veu el Bon-Jesús, y s'en hi va a fer-li una *xicotina*. —Està —digué el Rey de cels y terra. —Som vengut per estar, respongué es jay, y